

ВИКОНАННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ «ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС, США ТА КИТАЇ» (2018-2020 рр.) ВІДДІЛОМ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 21 жовтня 2021 р.

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-2-3>

ЛОКШИНА Олена Ігорівна

доктор педагогічних наук,
професор, член-кореспондент
НАПН України, завідувач відділу
порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У доповіді представлено інформацію про наукове дослідження «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї», що його виконував відділ порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України упродовж 2018-2020 рр. Наголошено на зв'язку тематики дослідження з Пріоритетними напрямками наукових досліджень та науково-технічних розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018-2022 рр. Презентовано найвагоміші результати наукових досліджень, акцентовано на розширенні апробаційних напрямів, обґрунтовано внесок відділу в реформування освіти в Україні.

Ключові слова: відділ порівняльної педагогіки; Інститут педагогіки НАПН України; Національна академія педагогічних наук України; компаративні дослідження; реформування освіти в Україні.

На важливості вивчення здобутків інших народів нарівні зі збереженням власних надбань наголошував свого часу геній української нації Т.Г. Шевченко, який закликав співвітчизників: «Учіться, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь» (Шевченко, 2003, с. 348-354). Імператив активної взаємодії зі світом зумовлює характер розвитку національної освіти сьогодні. Закон України «Про освіту» (2017 р.) принципом державної політики у сфері освіти визначає інтеграцію національної освіти в міжнародний освітній та науковий простір.

Інтеграційна спрямованість української освіти актуалізує компаративні розвідки. Сьогодні перед компаративістами постає завдання не лише дослідити успішний зарубіжний досвід, а й виокремити спільні характеристики, притаманні системам освіти для синхронізації власної освіти із загальним розвитком. Тому відділ порівняльної педагогіки активно працює над дослідженням розвитку середньої освіти зарубіжжя в рамках Пріоритетних напрямів наукових досліджень та науково-технічних розробок Національної академії педагогічних наук України на 2018-2022 рр.

Наукове дослідження «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» виконував упродовж 2018-2020 рр. колектив дослідників, що об'єднував 7 наукових працівників, з яких 1 доктор наук і 5 кандидатів наук. В основу дослідження покладено такі положення:

- в умовах глобалізації провідні країни світу активно реформують національну освіту для забезпечення конкурентоспроможності економіки;
- спільність викликів уніфікує підходи країн до характеру реформ;
- спільний характер реформ формує загальні тенденції розвитку національних систем освіти;
- напрацьований досвід реформ становить інтерес для національної педагогічної теорії і практики в аспекті співвіднесення вектора модернізації української освіти з напрямками розвитку освіти у зарубіжжі.

Зазначене визначило мету дослідження — обґрунтування тенденцій розвитку шкільної освіти в зарубіжжі та окреслення перспективного досвіду в умовах інтеграції національної освіти в європейський та світовий освітні простори. У полі педагогічної компаративістики «тенденцію» розглядають як базову категорію. Виявлення тенденцій розвитку освіти у різних країнах, геополітичних регіонах та у глобальному масштабі, співвідношення загальних тенденцій та національної або регіональної специфіки визначено як завдання порівняльної педагогіки (Б. Вульфсон та ін.). Важливим методологічним орієнтиром є напрацювання українських учених (О. Дубасенюк, В. Лугового та ін.) щодо характеру тенденцій, які класифікують за такими принципами:

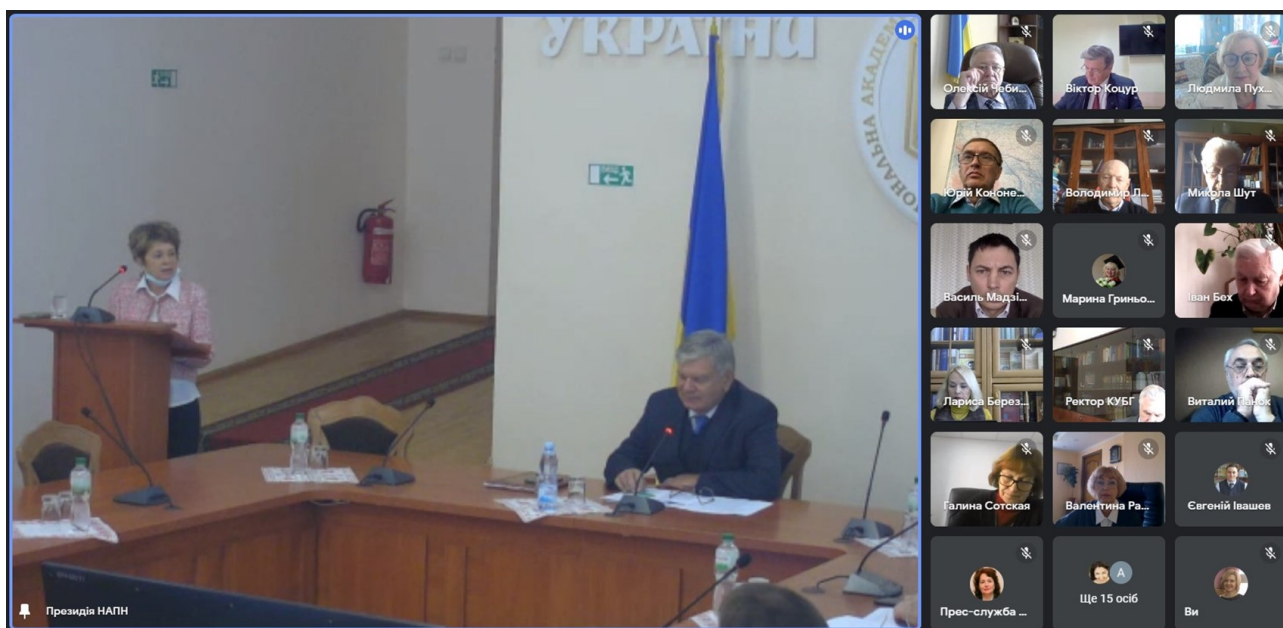
- за тривалістю (коротко-, середньо- і довготермінові);
- за поширеністю (локальні, національні, регіональні, світові);
- за сферою охоплення (загальні, специфічні, конкретизовані);

- за характером впливу (визначальні, провідні, ключові, периферійні);
- за атрибутивністю (змін, розвитку, функціонування тощо);
- за станом на поточний момент (чинні, передбачуваних змін, прогнозовані, минулих періодів).

Виявлено, що у контексті сучасних методологічних підходів до порівняльно-педагогічних досліджень у розуміння поняття «тенденція» вкладають як спрямованість руху, так і якісні зміни, що відбуваються під час цього руху в освіті. Акцентовано ефективність методу аналізу тенденцій для дослідження розвитку феноменів в освіті з метою виокремлення спільних трансформацій, характеристики їх сутності, окреслення прогнозу. Обґрунтовано метод аналізу тенденцій для проведення порівняльно-педагогічних досліджень. Доведено, що метод аналізу тенденцій у компаративних дослідженнях передбачає визначення хронологічних меж, оскільки тенденція асоціюється з часом, упродовж якого на основі автентичних джерел відслідковують трансформації та генерують системні характеристики.

Теоретичну і практичну значущість має:

- розкриття стратегічних орієнтирів міжнародних організацій, що визначають розвиток освіти в країнах світу під впливом викликів глобалізації;
- обґрунтування загальних тенденцій розвитку шкільної освіти у визначених країнах;
- обґрунтування перспективності зарубіжного досвіду в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні.

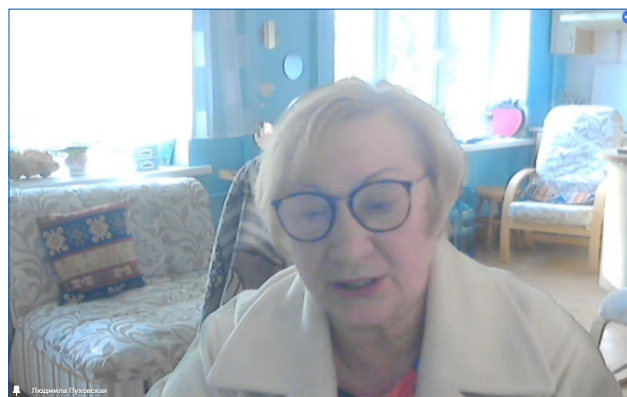

Окрім того, в умовах COVID-19 систематизовано ініціативи зарубіжних країн і міжнародних організацій щодо реагування на виклики пандемії в освіті.

Зокрема, обґрунтовано, що в умовах глобалізації міжнародні організації глобального рівня (ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, у Європі — Європейський Союз) формують стратегічні орієнтири розвитку освіти. Розкрито спільні для всіх організацій пріоритети — це підвищення якості та забезпечення рівного доступу до освіти, що розглядаються в координатах навчання впродовж життя та на усіх рівнях (формальна, неформальна та інформальна освіта) lifelong education та life-wide education. Обґрунтовано загальні тенденції розвитку шкільної освіти у визначених країнах: подовження тривалості; поділу структури на цикли; забезпечення наступності; формування ключових компетентностей молоді; стандартизація змісту освіти; цифровізація; стандартизація оцінювання навчальних досягнень учнів тощо.

Виокремлення загальних тенденцій розвитку шкільної освіти та національної специфіки країн щодо імплементації стратегічних орієнтирів міжнародних організацій дало змогу структурувати перспективні для України ідеї в умовах реформування загальної середньої освіти. Йдеться про те, що шкільна освіта втратила функцію знанневого «терміналу», натомість вона все більше позиціонується як платформа для отримання необхідного інструментарію, що слугуватиме для успішної реалізації потенціалу у майбутньому. У соціальному аспекті як пріоритет розглядають забезпечення відкритості школи її соціокультурному довкіллю, розвиток соціального партнерства з різними соціальними інституціями у навчанні, вихованні та соціалізації учнів.

Наголошено, що в умовах глобалізації освіти та синхронізації тенденцій розвитку освіти країни залишають за собою право адаптувати спільні орієнтири до національних особливостей. Зокрема, в Європі подовження тривалості загальної середньої освіти реалізується за рахунок гармонізації передшкільної освіти зі шкільною. Країни Європи в рамках досягнення показника «95 % дітей мають бути охоплені різними формами дошкільної освіти» Рамкової програми ЄС «Освіта і навчання 2020» позиціонують передшкільний рік як обов'язковий для дошкільнят (Conclusions of 12 May 2009 on a Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training, 2009). Станом на 2019 р. у

Л.П. Пуховська, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії і освіти дорослих ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (від комісії НАПН України)

Німеччині 97 % дітей віком 5 років і старші, а у Польщі 96 % охоплено різними формами дошкільної освіти. У Китаї показник 95 % був проголошений у Національному плані середньострокового й довгострокового реформування та розвитку освіти і вже досяг рівня 93 %.

Стосовно тенденції забезпечення наступності між щаблями шкільної освіти, то більшість європейських країн відмовилися від перехідних іспитів на етапі закінчення початкової школи, а в Китаї для досягнення мети так званої масовізації обов'язкової 9-річної освіти влада ліквідувала іспит для вступу в молодшу середню школу, наслідком чого стало зростання кількості учнів з 64 % у 2006 р. до 94 % у 2014 р.

Що ж стосується трансформації шкільної освіти на компетентнісні засади, то в Європі розвиток економіки знань, соціальної справедливості, активного громадянства та європейської ідентичності синхронізується з ключовими компетентностями, перелік яких затверджено в [Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя \(2018\)](#). Стратегічні документи Китаю, які визначають орієнтири розвитку освіти, трансформують філософію побудови курикулуму — від трансляції знань до формування в учнів життєво важливого переліку навичок (міжпредметних, трансверсальних — навички у сфері ІКТ, вміння вчитися, робота з інформацією, робота в команді, участь у житті суспільства, моральні цінності тощо).

Зроблено висновок про існування закономірностей розвитку освіти, які розглядаються як стійкі зв'язки між освітою та контекстом в умовах глобалізації: освіта перетворюється на інструмент розбудови економіки знань та суспільного розвитку.

Забезпечено позитивну динаміку упровадження результатів дослідження через публікацію 199 наукових праць (54 статті у фахових виданнях, з них 2 статті у журналах, які індексуються в Scopus та Web of Science, 140 тез у збірниках матеріалів конференцій), колективна монографія «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї», навчально-методичного посібника «Стан та тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї», 3 бібліографічні покажчики. Результати дослідження також упроваджуються у форматі електронних ресурсів через Електронну бібліотеку НАПН України, Google Академію, сайти Інституту педагогіки НАПН України і відділу порівняльної педагогіки, персональну сторінку відділу у Facebook. Зокрема, упродовж 2018-2020 рр. дослідники відділу завантажили в Електронну бібліотеку НАПН України 187 одиниць друкованої продукції, а за всі роки функціонування бібліотеки завантажено 447 наукових праць.

Серед новацій потрібно назвати підготовку і видання бібліографічних покажчиків, які забезпечують структурування напрацювань відділу для інформування освітян. Упродовж 2018-2020 рр. було видано, зокрема, покажчики «Відділ порівняльної педагогіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1991-2016)» та «Олена Ігорівна Локшина: дослідниця у галузі компаративістики в освіті: до 30-річчя наукової діяльності». Покажчик «Освіта та навчання в контексті пандемії COVID-19» у 2020 р. отримав Диплом I ступеня у конкурсі НАПН України на кращі наукові роботи в номінації «Краща енциклопедія, словник, довідник». Щойно вийшов з друку бібліографічний покажчик опублікованих праць відділу за результатами теми «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США і Китаї». Це — повноцінне електронне видання, у якому всі покликання є активними, що забезпечить підвищення цитувань праць відділу.

Важливим для компаративних досліджень є практичне застосування отриманих результатів. Широке коло матеріалів, які отримано у результаті дослідження, спрямовано до урядових структур. Зокрема, це матеріали: «Освіта і догляд дітей раннього і дошкільного віку у зарубіжжі»; «Структура і тривалість середньої освіти у зарубіжжі»; «Початок і закінчення навчального року у школах країн світу»; «Освітня відповідь на пандемію COVID-19» та ін. Зокрема, Аналітичну довідку «Про відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 в освіті» розіслано до Верховної Ради України,

Ю.Г. Кононенко, начальник головного управління загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України

Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, Ради національної безпеки та оборони України.

Відділ порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України багато років активно співпрацює з Міністерством освіти і науки України, забезпечуючи експертний супровід розроблення стратегічних документів. Зокрема, пропозицію щодо поділу на цикли структури загальної середньої освіти, яку, ґрунтуючись на зарубіжному досвіді надали О.Я. Савченко і О.І. Локшина, враховано в Законі України «Про освіту» (2017).

Внеском відділу є участь у співпраці з Міністерством освіти і науки України з реалізації стратегічних завдань розбудови національної освіти. Завідувач відділу О.І. Локшина у 2018 р. затверджена МОН України членом Експертної групи ЕГ 01 з оцінювання ефективності діяльності наукових установ за науковим напрямом соціогуманітарних наук (спеціальність 011 — освітні, педагогічні науки). Також вона обрана представником від України до Програмного комітету «Європа у мінливому світі — інклюзивні, інноваційні та свідомі суспільства» Програми ЄС «Горизонт 2020» (2018-2020).

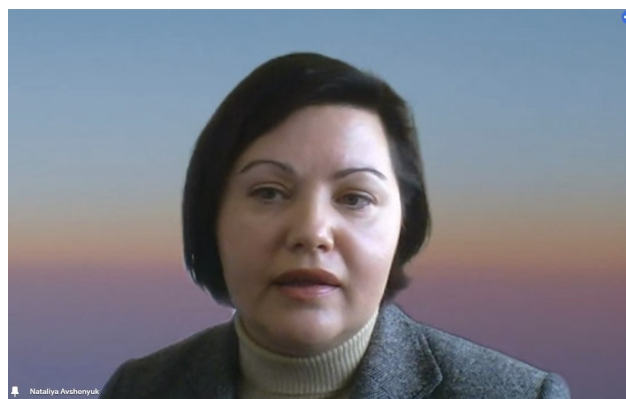
Відділ робить істотний внесок у просування наукового іміджу НАПН України, беручи активну участь у виданні англomовного щорічника НАПН України «Education: Modern Discourses» (Освіта: сучасні дискурси), який включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України. Журнал синхронізовано зі стандартами провідних зарубіжних англomовних журналів (QR Code; оформлення джерел у APA стилі тощо), що забезпечує вихід НАПН України на англomовну аудиторію світового рівня.

Результати досліджень відділу (автори О.І. Локшина, А.П. Джурило, О.О. Максименко, О.М. Шпарик) упроваджено в розділі «Європейська та світова інтеграція у сфері освіти — шлях до підвищення освітньої якості» [Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» \(2021\)](#).

За дорученням президента НАПН України В.Г. Кременя і академіка-секретаря Відділення загальної середньої освіти НАПН України О.І. Ляшенка завідувач відділу О.І. Локшина у квітні 2020 р. очолила колектив, до якого увійшли співробітники відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (А.П. Джурило, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко), а також споріднених підрозділів з Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна, Інституту інформаційних технологій і засобів навчання, Інституту професійної освіти НАПН України для перекладу [Рамкових настанов щодо відповіді освіти на пандемію COVID-19 2020 року](#), що розроблені ОЕСР. Документ надіслано до органів центральної влади та всім зацікавленим особам з метою донесення позиції і практики світової спільноти організації освіти в умовах пандемії.

Співпраця відділу порівняльної педагогіки з відповідними підрозділами інститутів НАПН відбувається в рамках спільних заходів, як-от міжнародна конференція «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта», організатором якої з 2010 р. є відділ порівняльної педагогіки. Сьогодні конференція [«Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта»](#) є відомою в Україні та за її межами платформою для обговорення результатів компаративних досліджень, розбудови мережі дослідників компаративістів. До цієї співпраці активно залучено також і Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В.О. Сухомлинського.

Результати наукових досліджень безпосередньо використовуються у проектуванні змісту навчальних дисциплін освітньо-наукових програм підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня «Трансформаційні процеси у сучасній зарубіжній освіті» та «Педагогічна компаративістика» (викладачі О.І. Локшина, О.М. Шпарик). Адаптований до сучасних тенденцій розвитку зарубіжної шкільної освіти та педагогічної компаративістики зміст програм забезпечує підвищення ефективності підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Н.М. Авшенюк, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Отже, відділ порівняльної педагогіки відповідально виконує завдання дослідження світових і національних трансформацій у галузі шкільної освіти. Така оцінка корелюється з результатами державної атестації наукових установ за методикою МОН України, відповідно до якої відділ порівняльної педагогіки серед наукових підрозділів Інституту педагогіки НАПН України посідав друге, третє і перше місця у 2018, 2019 і 2020 рр. відповідно.

Для підвищення якості досліджень та посилення їх впливу на процеси реформування освіти пріоритетними завданнями відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України визначено подальший професійний розвиток та синергію колективу для виконання інноваційних завдань на засадах лідерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аніщенко, О.В., Базелюк, Н.В., Березівська, Л.Д., Бех, І.Д., Биков, В.Ю., Бойко, А.Е., Вашуленко, О.П., Вербицький, В.В., Вітренко, Ю.М., Ворона, В.О., Гавриш, Н.В., Гальченко, М.С., Гордієнко, В.П., Гудим, І.М., Джурило, А.П., Довбищенко, В.І., Драч, І.І., Єршова, Л.М., Жилаєв, І.Б., ... Ярошенко, О.Г. (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (До 30-річчя незалежності України)* : монографія (В.Г. Кремень, ред.). Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРІНТ. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
- Вербова, В.В., Горбенко, Н.А., Глушко, О.З., & Березівська, Л.Д. (ред). *Олена Ігорівна Локшина: дослідниця у галузі компаративістики в освіті (до 30-річчя наукової діяльності)* : біобібліографічний покажчик. Київ. <https://doi.org/10.32405/978-617-7619-21-4-80>
- Відділ порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України. (2010-2021). *Конференція «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта»*. http://comparlab.org.ua/?page_id=113

- Кремень, В.Г., Ляшенко, О.І., & Локшина, О.І. (2020). Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура. Науково-аналітична доповідь. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-1>
- Локшина, О.І. (ред.), & Глушко, О.З. (2019). *Відділ порівняльної педагогіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1991-2016) : науково-допоміжний бібліографічний покажчик*. Київ. <https://doi.org/10.32405/978-617-7619-20-7>
- Локшина, О.І. (ред.). (2020). *Відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 в освіті (лютий-червень 2020 р.) : оглядове видання*. Київ: Авторитет. <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-0-4-2020-36>
- Локшина, О.І., & Кравченко, С.М. (2021). *Наукові праці відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (2018-2020) : науково-допоміжний бібліографічний покажчик* (О.І. Локшина, наук. ред.). Київ: Інститут педагогіки НАПН України. <https://doi.org/10.32405/978-617-692-662-7-2021-56>
- Локшина, О.І., Глушко, О.З., Джурило, А.П., Кравченко, С.М., Нікольська, Н.В., Тименко, М.М., & Шпарик, О.М. (2020). *Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України.
- Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Реймерз Ф.М., & Шляйхер А. (2020). *Рамкові настанови щодо відповіді освіти на пандемію COVID-19 2020 року : Рекомендації Директорату з питань освіти та навичок Організації економічного співробітництва і розвитку у співпраці з Гарвардською вищою школою освіти (НАПН України, пер.)*. Київ: НАПН України. <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/publications/4>
- Топузов, О.М., Локшина, О.І., Кравченко, С.М., Локшина, О.І. (ред.), & Корнілова, Л.Є., (2020). *Освіта та навчання в контексті пандемії COVID-19 : науково-допоміжний бібліографічний покажчик*. Київ: Авторитет. <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-3-0-2020-76>
- Топузов, О.М., Саух, П.Ю., Драч, І.І., Локшина, О.І., Глушко, О.З., Джурило, А.П., Максименко, О.О., Нікольська, Н.В., Дебич, М.А., Паламарчук, О.Ф., & Трима, К.А. (2021). Початок і завершення навчального року: зарубіжний досвід. Інформація Національної академії педагогічних наук України на запит Консультативної ради при Президентові України з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(3). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-14-1>
- Шевченко, Т. (2003). *Зібрання творів*. (Т. 1). Київ. <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev140.htm>
- Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020). (2009, May 28). *Official Journal of the European Union*, (C 119), 2-10. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52009XG0528(01))
- Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (2018/C 189/01). (2018, June 4). *Official Journal of the European Union*, (C 189), 1-13. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01))

IMPLEMENTATION OF THE RESEARCH OF THE DEPARTMENT OF COMPARATIVE EDUCATION OF THE INSTITUTE OF PEDAGOGY OF THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE “TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF SCHOOL EDUCATION IN THE EU, USA AND CHINA” (2018-2020)

Scientific report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, October 21, 2021

Olena Lokshyna

DSc in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Head of the Department of Comparative Education, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The report presents information on implementing the research “Trends in School Education in the EU, USA and China” by the Department of Comparative Education at the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine during 2018-2020. The connection of the research topic with the Priority Directions of Scientific Research and Scientific and Technical Developments of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine for 2018-2022 is emphasized. The most important results of the scientific research are presented, the emphasis on expansion of approbation directions is done, the contribution of the Department to reforming education in Ukraine is substantiated.*

Keywords: *Department of Comparative Education; Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; National Academy of Educational Sciences of Ukraine; comparative research; reform of education in Ukraine.*

Дата публікації: 19 листопада 2021 р.